

Milli Mücadele Dönemi Basında “İptidâi Mektepleri” Üzerine Tartışmalar *

The National Struggle Period in The Press Discussions on “Letters of Personality”

Dr. Öğretim Üyesi Ümit POLAT**

Öz:

Milli mücadele dönemi basında çıkan yazılar milli mücadele günlerinin uyandırdığı acı, sevinç, üzüntü ve ümidi yansıtan canlı belgelerdir. Basında basılıp yayınlananlar yarın için dünün tarihi olma niteliğine sahiptir. Bu araştırmanın temel amacı milli mücadele dönemini çıkan gazetelerden; Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazetelerinde yer alan İptidai mektepler üzerine yapılan tartışmaların incelenmesidir. Tarihsel bir araştırma niteliğindeki bu çalışma tarama modelindedir. Araştırmanın verileri Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazeteleri Ankara TBMM kütüphanesinde tarama yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırmanın verileri, günümüz harflerine aktarılarak gazetelerdeki eğitim tartışmaları tespit edilmiştir. Milli mücadele dönemi özellikle basında yer alan eğitim, öğretim ve öğretmen yetiştirme ve özellikle öğretmenlerin ekonomik sorunları basında çok yer almıştır. İptida-i Mektepleri ile ilgili gazetelerde özellikle bu mektepler nasıl ıslah edileceği üzerinde birçok yazılar çıkmakla beraber o dönemin aydınları gazetelere yazdıkları makalelerle bu mektep sorununun nasıl çözüleceği konusunda çok kapsamlı bilgiler vermişlerdir. Kendi aralarında tartışmışlardır. Bu bağlamda milli mücadele döneminde iptida-i mekteplerinin nasıl bir işleve sahip olduğunu çağın gerisinde kalan kendini geliştire miyen bu kurum

* Mütarekeden Cumhuriyete Basında Eğitim ve Öğretmen Sorunları(1918-1923)Doktora tezinden üretilmiştir(Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (2014).

** Niğde Ömer Halis demir Üniversitesi Eğitim Fakültesi polatunit58@hotmail.com <http://orcid.org: 0000-0002-0601-9074>

hakkında. Özellikle de Hakimiyet-i Milliye gazetesinde, eğitim ile ilgili bir çok araştırması olan “Mustafa Rahmi, Muallim Ahmet Halit” makalelerini görmekteyiz. Bu araştırmalarında eğitim sisteminin aksaklıklarını gündeme getirmişler, iptida-i mekteplerinin programların içerikleri nasıl olması gerektiğini örneklerle açıklamışlardır.

Anahtar Sözcükler: Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazeteleri, İptidai mektepleri, Programlar,

Abstract:

The articles published in the press during the national struggle are living documents that reflect the pain, joy, sorrow and hope that the days of the national struggle aroused. What is published and published in the press is the date of yesterday for tomorrow. The main aim of this research is to be one of the newspapers published in the period of national struggle; It is the study of the debates on İptidai schools in Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz and İstikbal newspapers. This study, which is a historical research, is in a survey model. The data of the research were obtained by scanning method of Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz and İstikbal newspapers in Ankara TBMM library. By transferring the data of the research to today's letters, education debates in the newspapers were determined. During the period of national struggle, education, training and teacher training, and especially the economic problems of teachers, were featured in the press a lot. Although many articles were published in newspapers related to İptida-i Mektepleri, especially on how to improve these schools, the intellectuals of that period provided very comprehensive information on how to solve this school problem with the articles they wrote for newspapers. They argued among themselves. In this context, it is about this institution, which is behind the times, how the iptida-i schools functioned in the period of national struggle. Especially in the newspaper Hakimiyet-i Milliye, we see the articles “Mustafa Rahmi, Muallim Ahmet Halit”, which has many researches on education. In these studies, they brought up the problems of the education system and explained with examples how the contents of the programs of iptida-i schools should be.

Keywords: Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz and İstikbal newspapers, İptidai schools, Programs,

Giriş:

Milli Mücadele Dönemine Bir Bakış

I. Dünya savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Anlaşması imzalanmış, bu anlaşmanın 7. maddesine dayanılarak savaşı kazanan İngiltere, Fransa, İtalya, devletlerinin askeri kuvvetleri tarafından 1 Kasım 1918'den itibaren pek çok önemli merkezler işgal edilmiştir. 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinin ardından, Anadolu halkı kendi mukadderatını belirleme kararı almıştır. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da çalışmalarına hemen başlamış ve yapılan kongrelerin hemen ardından Milli bir Meclis açılması kararı alınmış ve İstanbul'da Mebusan Meclisi açılmıştır. Bu Meclis bir süre sonra Misak-ı Milli'yi kabul etmiştir. Misak-ı Milli'nin kabulünün ardından, bunu bahane eden İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etmiştir. İstanbul'un Müttefikler tarafından işgali iki evrede tamamlanmıştır; 13 Kasım 1918'den 20 Mart 1920'ye kadar işgal devam etmiştir (Criss, 2005:14).

Böylece İstanbul'un bir merkez durumunda kalması imkânsızlaşmış ve Milli Mücadelenin merkezi Ankara olmuştur. 1918-1923 yıllarını kapsayan dönemde İstanbul'da bir Osmanlı Hükümeti, bir de Merkezi Ankara'da T.B.M.M. Hükümeti (23 Nisan 1920)'den sonra vardır. Osmanlı Hükümeti düşmanla işbirliği yaparken, Ankara Hükümeti ise ülke bağımsızlığı için Kurtuluş Savaşı'nı yürütmekteydi. Basında da durum paralel olarak İstanbul ve Anadolu Basını olmak üzere iki merkezde gruplaşmıştır (İnuğur, 1978:317, Özkaya, 1989).

Milli Mücadelede Dönemi Basınının Özellikleri

Milli mücadele yıllarında Anadolu'da verilen mücadele, her alanda olduğu gibi basın yayın konusunda da sıkıntılar ve zorluklar içerisindeydi. Anadolu'da teknik ve maddi imkânsızlıklar içinde çıkarılan gazeteler vardı. Bu durumun nedeni, para, kağıt ve eleman yetersizliği gibi faktörlere bağlanır. Bunlar istikrarlı bir şekilde çıkmaları da Kuvay-ı Milliye ruhunun oluşumunu ve milletin bilinçlendirilmesi konusunda önemli rol oynamışlardır. Anadolu basını da özellikle İzmir'in işgalinden sonra ağırlıklı olarak yörelerinin savunulmasına yönelik yayınlarda bulunan yerel basın ile şekillenmeye başlamıştır. Ancak daha Milli Mücadele'nin başladığı ilk günlerde, başta İrade-i Milliye daha sonra da Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin çıkarılması, Anadolu ajansının Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umûmiyesi'nin kurulması, ülke içinde ve dışında bazı basın merkezlerinin oluşturulması, basına doğrudan yardım yapılması ile Anadolu basını, Mustafa Kemal Atatürk'ün belirlediği politik çizgi şekillendi ve zamanla yerel basın da bu çizgiye erişerek, Misak-ı Milli sınırlar içinde tam bağımsızlık düşüncesi savunulmuş ve bu doğrultuda yayınlar yapılarak kamuoyu oluşturulmuştur (Koloğlu, 1993:10).

1919-1923 yılları arasında Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yayınlanan süreli yayınların sayısı 200'e yakındır. Ancak bu yayınlar belirli merkezlerde yoğunlaşmaktadır. Bu merkezlerden bazıları; Sivas, Erzurum, Adana, Kastamonu, Konya, Kayseri, Trabzon, Amasya, Ankara, Giresun, Bolu, Eskişehir idi. Mütareke dönemi, Ali Kemal'in Peyam-ı Sabahı, Refi Cevat Ulunay'ın Alemdar'ı, İngiliz Mühimler Cemiyeti üyesi ve aynı zamanda onların sözcüsü konumunda olan Sait Molla'nın Yeni İstanbul gazetesi,

Millî Mücadele aleyhtarlığıyla ön plana çıkmışlardır. Daha sonra mizah türünde yayınlanan Refik Halid'in Aydede'si bu gruba eklenmiştir. Millî Mücadele lehine yayın yapan önemli gazeteler ise, Yeni Gün, Akşam, Vakit, İleri, İkdam, Tasvir-i Efkâr, Tanin, Güleryüz, Büyük Mecmua'dır (Gevgili, 1983: 211; Öztoprak, 1981).

Hâkimiyet-i Milliye

İlk sayısı 10 Ocak 1920'de çıkmış olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesi Ankara'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi adına Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuştur. Millî Mücadele dönemi gazetelerinin önderi ve haber kaynağı olan gazetede Mustafa Kemal, bu gazetede köşe yazarlığı yapmıştır. Sorumlu müdürü Recep Zühtü'ydü. Başlangıçta haftada iki gün olarak yayınlanan gazete, 18 Temmuz 1920'de haftada üç gün olarak basılmış, 16 Şubat 1921'de başlamak üzere Cumartesi dışında günlük olarak çıkarılmıştır. Gazetenin başlığı altında yazan şu cümle çok önemlidir; "Mesleği, milletin iradesini hâkim kılmaktır" (Coşar 1963:123).

İlk yazıların çoğu Mustafa Kemal tarafından yazdırılmış olup, Ulusal Kurtuluş Hareketi'nin sözcüsü durumunda olması bakımından da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin yarı resmi organı sayılmıştır Hâkimiyet-i Milliye gazetesi işgal yıllarında kamuoyu oluşturmak ve halkın Millî Mücadele'ye katılımını sağlamak amacıyla yayımlanmıştır.

Hâkimiyet-i Milliye yayımlandığı sırada günlük 5000–6000 tirajlı bir gazete olmuş ve 1920'de üç kurusa, 1921'den itibaren de beş kurusa satılmıştır. Daha sonra 1923'te tekrar üç kurusa inen gazetede bir daha fiyat değişmemiştir. Hâkimiyet-i Milliye'de işlenen siyasal ve günlük olaylar yıllara göre değişmiştir. İlk yayına başladığı 1920'de ağırlıklı olarak Sevr Antlaşması, Millî Mücadele, dış haberler, eğitim, ve ülkeler arası siyasî ilişkiler konuları üzerinde durulurken 1921'de Sakarya Zaferi ve Yunan zulümlerine ağırlık verilmiş, ayrıca Millî Mücadele, Eğitim, İktisat, Hârici ve Dahili Haberler genel olarak irdelenmiştir. 1922'de ise yine Millî Mücadele merkezli yayına devam eden gazete, İktisat, Eğitim ve Dış Haberlerle yayını sürdürmüştür. 1923'te Millî Mücadele yazıları devam etmiştir. Ayrıca Sulh Muahedesi adı altında Lozan Antlaşması'ndan bahsedilmiş ve Dış Haberlere son sayfada devam edilmiştir. 1920 yılı esnasında yazı kadrosunda bulunmuş olan yazarlardan bazıları şunlardır: Ağaoğlu Ahmet, Hüseyin Tefik, Hüseyin Ragıp Mahmut Esat, Doktor Tefik Rüştü, Yusuf Akçura v.s Hâkimiyet-i Milliye, Cumhuriyetten sonra 1934 yılına kadar aynı adla yayını sürdürdükten sonra 4794. sayıdan itibaren Ulus adını almıştır (Önder, 1991: 2443).

Açıksöz

Millî Mücadele ve Kastamonu'nun önemli gazetesi Açıksöz gazetesi Hüsnü, Ahmet Hamdi ve Tahir Bey tarafından, 15 Haziran 1919 tarihinde yayına başlamıştır. Yayına başlangıç tarihi, Millî Mücadele dönemidir. Yazarları dönemin eğitim çevresinin ileri gelenleridir. Açıksöz gazetesi, yayın politikası açısından Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, askerî kurumlar ve Ankara ile sürekli bağlantı halindedir. Başlangıcında zorluklar çeken Açıksöz gazetesi, Ankara'nın desteği ve İstanbul gazetelerine getirilen sansür nedeniyle tirajını artmıştır. Gazete günlük olarak çıkmaya başladıktan sonra cuma günü (resmi tatil) hariç her gün yayınlanmıştır. Her sayıda genel olarak, birinci sayfanın ortasında başyazı, önemli Ankara telgrafları, sonra edebî yazılar ve

diğer gazete haberleri birinci sayfada yer almıştır. Gazete dönemin aydınları tarafından ilgiyle takip edilmektedir. (Eski 1995:3). Haftalık olarak çıkan gazete iki sahife olarak yayın hayatına atılmıştır. Yazarları arasında Hasan Fehmi, İsmail Habib, Doktor Fazıl, Mesul Müdür Hüsnü, tarih öğretmeni ve yazar İsmail Hakkı gazete de yazı yazmaktadırlar (Çoşar, 1963:91).

Millî Mücadele taraftarı gazete olması ve Kastamonu eşrafı ve Ankara tarafından desteklenmesi gazetenin işlevi ve amaçlarını genişletmiştir. Buna bağlı olarak da gazetenin tirajı artmıştır. Özellikle İstanbul gazetelerinin Anadolu'ya girişinin yasaklanması tiraja olumlu yönde katkıda bulunmuştur. Bu dönemde gazetenin tirajının bin beş yüzü aştığı iddia edilmektedir. (Öztoprak, 1981:10) Bunun sebeplerinden biri de gazetenin propaganda amacıyla parasız olarak köylere ve ilçelere gönderilmesidir (Demircioğlu, 1973:70). Gazete dönemin aydınları tarafından ilgiyle takip edilen bir gazetedir.

İstikbal Gazetesi

İstikbal Gazetesi, Trabzon'daki Rum azınlığının sürdürdüğü "Pontus Rum Devleti" kurma çalışmalarına karşı Millî şuuru ayakta tutmak ve muhtemel bir düşman işgaline karşı Trabzon ve çevresini teşkilatlandırmak amacıyla kurulmuş bir gazetedir. Faik Ahmet Bey'in gayreti ve Trabzon halkının yardım ve teşvikleri ile azınlık basınına karşı bir tepki olarak 11 Aralık 1918 yılında yayın hayatına girmiştir. Başlangıçta Cumartesi ve Salı günleri siyasi, ilmi bir gazete olarak çıkmış. İlk sayısı 300 adet basılmıştır. Millî mücadele basınında Anadolu'da çıkan gazeteler arasında en uzun ömürlü gazetedir. Gazete özellikle, İstanbul ve Ankara basını yakından takip etmiştir.

Hakimiyet-i Milliye ve Yeni Gün gazeteler ile birlikte yer yer Anadolu basınından da haberler aktarılmıştır. Fiyatı 2 kuruştan, zamanla, 250 kuruşa kadar yükselmiştir. Gazetenin hemen her sayısındaki baş makalelerinin çoğu Faik Ahmet Barutçu tarafından yazılmıştır. Diğer yazılar ise: Ebulhamit Hüsnü, Nüzhet Haşim, Adnan Sabih, Salih Zeki, Ustazâde Nazmi, Ahmet Hamdi, Ebul Nimet, Ali Şükrü tarafından kaleme alınmış, bazı yazılarda imzasız yada imza yerine bir harf konularak yayınlanmıştır.

Gazetenin baştan 126 sayısı eksik olan koleksiyonu Faik Ahmed Bey'in kızı Reşan Barutçu tarafından 14 Mart 1991'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Faik Ahmet Barutçu Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Gazete Mart ayı içerisinde son sayısını çıkararak 1925 yılında yayın hayatına son vermiştir. (Çapa, 1992:192, Albayrak, 1994: 99).

İncelediğimiz gazetelerde sadece eğitim ve öğretimi konularının dışında gazetelerde, Anadolu'da vatan savunmasını, kahraman Türk insanını tasvir eden hikâye ve masallar vardır. Diğer tarafta ise vatan topraklarını işgal eden işgal kuvvetlerinin Türk insanına yaptığı zulümler hikâyelerde yer alan konulardan birisi olmuştur. Özellikle Hâkimiyet-i Milliye'nin hikâyecisi diyebileceğimiz Aka Gündüz, gazetede peş peşe hikâyeler yayımlayarak işgalin Anadolu'da yaptığı tahribatı gözler önüne sermiştir. Bilindiği gibi devrin şartları, dönemin edebiyatını yakından etkiler. Millî Mücadele şartlarında ortaya konan ürünlerin Kurtuluş Savaşı ile ilgili olması doğaldır. İncelediğimiz gazetelerdeki mäsamere ve piyeslerin çocuklara yönelik olduğunu görmekteyiz. Çocuklar için yazılan bu piyeslerin büyük bir bölümü tek perdeliktir. Çocukların anlayabileceği biçimde açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Öğretici ve eğitici

yanları ön plandadır. Bu piyesler bir taraftan Milli Mücadele'yi bütün yönleri ile çocuklara anlatmayı hedeflerken; diğer taraftan çocukların vatan, millet ve bayrak sevgisi konusunda bilgilenmelerine, aynı zamanda kelime ve kavram dünyalarının zenginleşmesine araç olmayı amaçlamışlardır. Bunun yanında özellikle Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde tıbbî müsamerelere çok yer verilmiştir(Polat, 2012:973).

Problem

Araştırmamızın problem cümlesini Milli Mücadele Dönemi İptidai Mektepleri Üzerine yapılan tartışmaların basına yansımalarının incelenmesidir.

Araştırmamızın Amacı

Bu araştırmamızın temel amacı, Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazeteleri ve yer alan iptidai mektepleri üzerine yapılan tartışmaların tespit edilmesidir. Bu temel amaca yönelik olarak da aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- a) Milli mücadele dönemi basında Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazetelerine İptidai mektepleri üzerine nasıl tartışmalar yapılmıştır?
- b) İptidai mektepleri nasıl ıslah edilmelidir?
- c) İptidai mekteplerinin programları ve dersleri nasıl değiştirmelidir?
- d) İptidai mektepleri öğretmenlerinin ekonomik sorunları nasıl çözümlenmelidir?

Araştırmanın Önemi

Milli mücadele dönemi basında yer eğitim sorunları basına nasıl yansıdığını özellikle de iptidai mektepleri ve mekteplerdeki öğretmenlerin ekonomik sorunlarının nasıl tartışıldığı, hem Türk eğitim tarihi açısından hem de bugünkü eğitim problemleri ile karşılaştırma yapıldığında günümüz eğitim sorunlarına da katkı sağlayacağı açısından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazetelerinin (1920-1923) dönemi yayınlanan eğitim ve öğretim konularını içeren başlıklar incelenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Tarihsel bir araştırma niteliğindeki bu araştırma tarama modelindedir. Araştırmamızda milli mücadele dönemi Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazetelerinde yayınlanan eğitim, iptidai mektepler, öğretmen sorunları ve programlar tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz ve İstikbal gazeteleri Ankara TBMM Kütüphanesi, Mili Kütüphane ve İstanbul Atatürk Kütüphanesinden tarama yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırmanın verileri, günümüz harflerine aktarılarak gazetelerde ki eğitim-öğretim, iptidai mektepleri ve öğretmenlerin ekonomik sorunları tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde iptidai okullar Tanzimat'tan sonra sıbyân okullarının yerini almış olup günümüz eğitim sistemi içinde ilkökul öğretiminin karşılığı olarak

gösterilebilir. Osmanlı eğitim sistemi içindeki önemini tartışmaya dahi gerek olmayan İptidâi okulların Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra içinde bulunduğu durum ne yazık ki ideal olanın ve standartların oldukça altında bulunmaktadır.

Maarif Vekâleti kurulduğunda, Osmanlı Devleti'nin eğitim sorunlarını ve mevcut eğitim sistemini olduğu gibi devralmıştır. Eğitim, geniş halk kütlelerine ulaşmış değildi. Çok az köyde okul vardı ve halkın %90'ı okuma- yazma bilmiyordu. İmparatorlukta 1913 tarihli İlköğretim Kanunu ve yine aynı yıl kabul edilmiş İdare Kanunu'na göre, ilkokulların yönetimi ve masrafının karşılanması, Özel İdarelere (İdare-i Hususiye) bırakılmıştı. İlkokulların idaresi ile İlk Öğrenim Kurulları görevli olup, bu kurulları da İdare Kurulları kontrol etmekteydi. İdare Kurulları, Valinin başkanlığında genellikle medrese mezunları veya eşraftan oluşmaktaydı. İlkokulların yapımı, idaresi, öğretmenlerin tayini, maaşlarının miktarı, okulların teftişi, eğitim bütçelerinin hazırlanması gibi konularda bu kurullar, tam yetkiliydi (Başgöz, 1973:78).

Hazırlanan eğitim bütçeleri, Dâhiliye Vekâleti tarafından denetlenmekteydi. Dolayısıyla, Maarif Vekâleti'nin kendi bütçesini bile kontrol etme yetkisi yoktu. Bu okulların öğretim ve yönetimi ise Maarif Vekâleti'ne bağlı idi. Bu yüzden bazen vali ve vilâyet meclisleri, bazen da halk, harcamalarını karşılayamayacakları okulları kapatıyorlardı (Başgöz, 1995: 56).

Gerçi 1913 tarihli Geçici İlköğretim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilmiş ve halkın ödemekte olduğu " Mesarifi Mecbure "nin (Zorunlu Giderler) yükü hafifletilmek istenmiştir. Fakat bu, mali güçlükleri halledecek ciddi bir değişiklik değildir. Ağır eğitim giderlerini karşılayacak bir kaynak bulunamamıştır. Maarif Vekâleti'nin ayrı bir bütçesi de yoktur. Savaş bitene kadar eğitim giderleri genel bütçeden alınan avanslarla karşılanmıştır. Genel hesaplara göre, savaş yıllarında eğitime ayrılan para, bütçe giderlerinin % 6'sı kadardır. Her şeyin memleket savunmasına ayrıldığı bu yokluklar yılında Maarif Vekili elbette " eldeki okulları iyi idare etmek " den ibaret bulunan programında bile güçlüklerle karşılaşır. Yeni okullar açılmadığı gibi eldekiler de üst üste kapanmaktadır. İller, ilköğretimin ve 1914 yılından itibaren öğretmen okullarının masraflarını Aşar Vergisi'nden ve halktan toplanan özel eğitim vergisinden " Mesarifi Mecbure"den sağlıyordu. Ayrıca, liva idarelerinin masrafları da bu yolla karşılanıyordu. Mesarifi Mecbure, her bölgedeki okulun giderlerini, yine o bölgenin halkı tarafından ödenmesi için alınan bir vergi olup bu vergiyi herkesin vermesi gerekiyordu. Bu verginin miktarı, bölgedeki okulun yıllık masrafı ve öğretmenin aylığı hesaplanıp o bölgenin nüfusuna bölünerek İdare Kurulları'nca hesaplanıyordu. Eğer köy kalabalıksa, kişi başına daha az vergi, kalabalık değilse daha fazla vergi düşüyor, bu da haksızlıklara ve şikâyetlere sebep oluyordu (Başgöz, 1973:79).

Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, Muhasebe-i Hususiye'de bazı düzenlemeler yapılmasının uygun olacağını bu verginin kaldırılmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Maarif Vekili, her yerde ilkokul açmanın olanağı olmadığını, yeterli öğretmen bulunmadığını, herhangi bir köy, okul açmak isterse ve bu Meclis-i Umumiye tarafından uygun görülürse açıldığını ve okulun masrafının, bu köy tarafından karşılanacağını belirterek bu verginin o köyün ahalisinin karşılayacağını, bundan başka çıkar yol olmadığını belirtmiştir. Mecliste bu konu sık sık gündeme getirilerek milletvekilleri tarafından tartışılmıştır. Halktan gelirine göre vergi alınması karara bağlanmıştır.

Okulu olmayan köylerden vergi alınmayacaktır. İdare-i Hususiye bütçelerinin maarife ait kısmının Maarif Vekâleti'nce incelenmesi kararlaştırılmıştır. Darülmualimin, darülmualimatların ve Mekâtibi Tâliye'nin maaşları ve masrafları Maarif Vekâleti'ne alınmıştır.

Yapılan bu değişikliklerle halkın üzerindeki vergi yükü hafifletilmeye ve İptidâî mekteplerinin (ilkokul) durumu düzeltilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar çözümler bulunmaya çalışılsa da, Milli Mücadele'nin devam etmesi, halkın ekonomik sıkıntı içinde olması vb. etkenler nedeniyle soruna köklü bir çözüm bulunamamıştır. Bu masraflar, savaş bitinceye kadar genel bütçeden alınan avanslarla karşılanmıştır. Maarif Vekâleti, merkezde ve tüm yurttan sağlam bir teşkilât kuramamıştır. Maarif Vekâleti ekonomik problemlerden kaynaklı olarak da okul, sıra ve öğretmen açığını da kapatamamıştır.

9 Aralık 1920, I. Oturumda Bitlis Vekili Ziya Bey, okul yetersizliği ile ilgili görüşünü şöyle ifade etmiştir:

“Doğu illerinin Bitlis, Van illerinde bugün okul adına bir şey yoktur...” 19 Ekim 1920, 86.toplantı, 2. Oturumda Maarif Vekili Dr. Rıza Nur Bey de

Öğretmen yetersizliği ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir: “Bugün iptidâî mektepleri (ilkokullar) en az 40 000 öğretmen istiyor...”

Öğretmenlerle ilgili diğer önemli bir sıkıntı da Milli Mücadele'nin devam etmesi nedeniyle öğretmenlerin askere alınmasıdır. Bu nedenle az olan öğretmen sayısı daha da azalmıştır. Sorun sık sık Meclise taşınmış ve öğretmenlerin askere alınmaması ve alınanların tecil edilmesi önerilmiştir. Konu ile ilgili olarak Karesi Milletvekili Vehbi Bey: “Memlekette düşmanla nasıl çarpışılıyorsa, cahillikle de öyle mücadele etmek gerektiğini, öğretmenlik mesleğinin henüz gelişmeye başladığını, ihtiyaç olmadan öğretmenlerin askere çağrılarak sayılarının azaltılmaması gerektiğini belirtmiştir.

“Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri” adlı eserde şu ifadeler kullanılmıştır:

Eğitimle ilgili olarak okul yetersizliğinin yanı sıra, eğitim programı sorunu da yaşanmıştır. Tutucu ve dinci kanada göre Maarif Vekâleti'nin uyguladığı eğitim programı kabul görmemiş ve eleştiriye maruz kalmıştır. Tutucu ve dinci kesim Maarif Vekâleti'nin çalışmalarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Halk diyor ki bizden okullar için on bin lira istiyorsunuz. Biz yirmi bin lira vereceğiz. Ama okullarda hiçbir öğrenci namaz kılmazsa o öğretimden millet bir hayır görmez. Bu yüzden bizim eğitimimiz milletin yüreğinde yer tutmuyor. Okullarımız halkın gözünde aşağılıktır. Çünkü dinin temeli ilkelerine ve memleketin geleneklerine okullar saygı göstermiyor”.

Mecliste eğitim politikaları üzerine yapılan tartışmalara rağmen mekteplerin programlarının çağdaş eğitim anlayışının temsil eden derslerin konulduğunu görmekteyiz ki bu düşüncemizi destekleyen haberde İstikbal gazetesinde Ankara'nın uzun süren bir çalışmasından sonra “İptida-i Mekteplerinin” programını yayınlamıştır ifadesi ile açıklanmıştır. Şöyle ki:

Tahsil-i İptidâi

Ankara encümeni uzun boylu müzakereden sonra, bil-umum Mekâtib-i İptidâiyenin dört sınıf tenziline (düşürülmesi) karar verilmiş ve derslerin hakkında muntazam bir program tânzim ve tertip edilmiştir. Program mucibince İptidâi;

Birinci sınıflara okutturulması tekrar eyleyen dersler şunlardır: Türkçe, Elifba, Hesap, Eşya Tatbikatı, Âli işleri,

İkinci Sene Dersleri de: Kur-an'ı Kerim, Din dersleri, Türkçe, Hesap, Eşya ve Tatbikatı, Âli işleri, Çiziki ve Musikiden ibarettir.

Program Encümenince Üçüncü Senede: Kur-an ve Din derslerinden maide, Türkçe, Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Eşya Tatbikatı, Âli işleri ve Çiziki, derslerinin tedrisi tekerrür eylemiştir.

Encümen, İptidâi son sınıflara fevkalade ehemmiyet vermiş bu sınıflarda Kur-an'ı Kerim, Din dersleri, Türkçe, Hüsnü hat, Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Eşya ve Tatbikatı, Âli işleri ve (Malumatı Medine ve Kanuniye) tedrisi cihetinde atfı ehemmiyet eylemiştir. (İstikbal Gazetesi, 4 Ocak 1922).

Aynı gazetede İptidâi mekteplerine öğrencilerin nasıl kayıt olabileceği ve hangi belgeleri gerekli olduğu gazetede şu şekilde ilan olarak yayınlanmıştır:

Vahdettin namı diğer Zeytinlik Numune İptidâisinden:

1-Mektep 10 Ağustos 1922 tarihinden itibaren küşâd ve talebe kayıt ve kabulüne başlamıştır.

2-Kayıt muamelesi Ağustos 38 nihayetine kadar devam edecek kayıt kapandıktan sonra vaki olacak müracaatları nazar-ı dikkate alınmayacaktır.

3-Mektebin devre-i evveli birinci sınıfı için otuz beş devre-i âliye ikinci sınıfı için on talebe kabul edilecektir. Sair (diğer) sınıfların mevcudu had nizamiyesinden fazla olacağından kabul edilmeyecektir.

4-Kayıt için müracaat edeceklerin Tezkere-i Osmaniyesi'yle aşî kâğıdı ve emraz--ı sâriyeden(bulaşıcı hastalıklardan) tabip raporu beraber getirecektir.

5-İkmâl imtihanına kalmış olanlar Eylül'ün onuncu gününe müsadif (rastlayan) Pazar günü akşamına kadar müracaatla imtihanlarını vermeleri icap eder. Aksi takdirde sınıflarında ibka(sınıfta kalacaklardır) edileceklerdir.

6-Tedrisat Eylül'ün ikinci Cumartesi günü başlayacağından umum talebenin o günden itibaren devama başlamaları müktesebtir (kazanılmış hakdır) (İstikbal Gazetesi,21 Ağustos1922).

İptida-i Mektepleri ile ilgili gazetelerde özellikle bu mektepler nasıl ıslah edileceği üzerinde birçok yazılar çıkmakla beraber o dönemin aydınları gazetelere yazdıkları makalelerle bu mektep sorununun nasıl çözüleceği konusunda çok kapsamlı bilgiler vermişlerdir. Kendi aralarında tartışmışlardır. Bu bağlamda Milli mücadele döneminde iptida-i mekteplerinin nasıl bir işleve sahip olduğunu çağın gerisinde kalan kendini yenilemeyen bu kurum hakkında bilgi edinme noktasında gazetelerde çıkan haberleri, makaleleri incelersek daha güvenli bir bilgiye sahip olabiliriz. Özellikle de

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde, eğitim ile ilgili bir çok araştırması olan “Mustafa Rahmi, Muallim Ahmet Halit” makalelerini inceleyeceğiz. Bu araştırmalarında eğitim sisteminin aksaklıklarını gündeme getirmişler, programların içerikleri nasıl olması gerektiğini örneklerle açıklamışlardır.

İptidaî Mekteplerimizin İslahı ve Tali Mektepler

Maarif siyasetimizin hedefi ne olmalıdır? Bizde maalesef şimdiye kadar bir maarif tesis edilememiştir. Bu şimdiden maarifimiz tamamen buz üstü kalmıştır.

Biz medeniyetin yüksek mertebesine çıkmış bir millet değiliz. İlmen ve irfanen çok terakkiye muhtacız. Milletimizin yüzde sekseni cahildir; okumamış, okutulmamıştır. Onlara milli hakimiyetin, milliyenin ne demek olduğunu ancak mektepler öğretebilir.

Şu halde maarif siyasetimizin hedefi doğrudan doğruya ilk tedrisat olacaktır. Bu cepheyi esaslı birer surette takviye edersek muvaffakiyet imkanını sağlamış oluruz. Her milletin kendine göre varlığı, bir yaşayış tarzı olduğu gibi milli ilim ve terbiyesi de vardır. Maarif hayatımızda dünden aldığımız ve körü körüne tatbiki çalıştığımız ilimlerin neticesini gördük. Öyle ki: İptidaîler olmasaydı maarifi islah ederdim diyen maarif vekilleri bile vardı.

Tuba ağacı nazariyesi hala yaşıyor! Maarif yarasının tedavisine İptidaîden başlamak elzemdir. Memleketin on binlerce İptidaîye ihtiyaç vardır. Bunu herkes mutabıktır. Fakat bugün itibarı ile sultaniye ihtiyacı yoktur. Bugün hala tuba ağacı nazariyesi yaşıyor bir aralık sultani açmak moda olmaya başladı. Sözü geçen her zat kendi memleketinde sultani açtırmak istiyordu. Halbuki bu bir ziyet meselesidir. Yedi sekiz yaşında ki çocuklar köy sokaklarında harap olurken on, on beş talebelik sultanilerin ifade ettiğini anlamak müşkildür. Her müessese ihtiyaç üzerine vücut bulmuştur ve şüphesiz maarif müessesesi memleket için daha âcil müesseseleri açmalıdır (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Mayıs 1923).

Bu haberde dünden bugüne iyi bir eğitim politikası oluşturulmadığını halkın cahil kaldığını yeni bir medeniyet kurma noktasında ilk önce iptida-i mekteplerinden başlanması gerektiği üzerinde durulmuştur.

İptidaî Mektepler

Gazi Paşa Hazretlerinin maarif umdesinin isnat ettiği pedagoji, psikoloji ve felsefe derslerini, geçen altı makale de izaha çalıştım. Bundan sonraki makalelerde de okuyucularıma umdenin tatbiki bazı çocukları hayata hazırlamak için ilk ve orta mekteplerin ne suretle faaliyette olunması lazım geldiğini terbiye ilminin son noktalarına esas ittihaz(kabul) ederek arz edeceğim. İlk tahsilin, içtimai hayat için ne kadar önemli olduğunu izaha hacet yoktur.

İlk tahsil programını ne gibi esaslara istinat ettirmeli ki gerek fert gerek içtimai hayat için azami kavaid(kaideler) temin etsin? Bunu temin için şu iki düsturu tatbik etmek yolu eyler:

1)Programın çocuk ruhuna muvafık (uygun) olması,

2)Mektep, hayat-ı içtimaiyenin küçük bir rolü olarak, ders programıyla ve hayat rotasıyla çocukları hayata hazırlamak olduğunu ifade ederek bazı derslerden örnekler vermiştir:

Çocuğun muhitindeki eşya (dürûs-i eşya-tabiat bilgisi) Resim, Modalaj (Çamur işle-ri), Anadil (Muallimler, kahramanlar, hikayeler), Mübadi, hesap.

Mektep öğretmeye okuyup yazmak ile değil muhitte de olup çocuğu alakadar eden şeylerle başlamalıdır. Dürûs-i eşya ile muhitteki eşya tarassut ettirilmekle çocuğun tarassud (dikkat, gözetleme) kabiliyeti terbiye edilir. Zekanın inkişafına en ziyade hizmet eden tarassuttur. Denilebilir ki tarassud, zekanın destek ve umdesidir.

Dürûs-i eşyada, çocuğun faaliyeti de muazzam olmalıdır. Bu ders, kitap ve takrir ile verilmekle kalmayarak, çocukların ufak tefek işler ile bir şey meydana getirmesi de temin edilmelidir.

Resim: Çocuklara Elifbadan evvel biraz resim öğretmelidir. Zaten çocuklarda resim yapmak merakı, harfleri öğrenmek merakından çok evvel doğar.

Bu merak doğduğu zaman, çocuklar biraz resim yapmayı alıştırsak, bilahire harfleri çok daha kolay öğretirler. Bunda gaye, çocuğu ressam yapmak ve resimlerin pek mü-kemmel olmasına ita etmek olmayıp; el ve gözüyle meleke-i dikkati terbiye etmektir. Çamur işlerinden keza (böylece) resim gibi istifade olunur: El, göz ve dikkat terbiye edilir.

Bununla çocukların dikkat semiyeleri ve istidad-ı musikileri terbiye edilmiş olur. Fakat bunda güftesini de çocukların sevdiği mevzular üzerine ve bestesini hücrelerine zarar vermeyecek olanlardan intihabına itina etmelidir.

İnşad (şiir okuma) için çocuğun okuyup yazma öğrenmesini beklemeyerek ağızdan çocuk şairleri belletmekle hem hafızası hem de dikkati terbiye edilmiş olur.

Harfler: Öncelikle çocuk biraz resim yapmaya alıştıktan sonra harflere başlamalıdır. Resim ve modalaj vasıtasıyla çocukların elleri, gözleri ve dikkatleri terbiye edilmiştir. Binaen aleyh harfleri daha kolaylık ile öğrenebilirler. Bittabi evvela kolay, sonra güç harfler öğretilir. Kezalik bu da çocuklar tarafından sarf olunacak bir faaliyete rabita olunabilir. Müterakki (gelişmiş) memleketlerde çocuklara harfleri evvela mukavva ba' de tahtadan imal ettirilmektedir. Çocuk, bu suretle ilk kitabını kendi yapıyor.

İmla: Muallimin söyleyip yazdırarak imla öğretmek usulü pek de muvaffak değildir. Bu babta çocuğun sevdiği hikaye ve şiirleri dikkatle okutmak, bunlar için bir defter tut-turmak yazdırmak daha muvaffaktır.

Misalen, kahramanlara çocukların, efsaneleri pek çok sevdiklerini izaha hacet yok-tur. Çünkü çocuklar; beşerin efsane devresindedir. Bazı Amerika Darulmuallimatların da birer masal şubesi açılmıştır. Burada her milletin (Çin, Japon, Rus, German, İngiliz, Fransız) masalları ve masal söylemek usulü, hangi yaşlarda çocukların ne gibi masalları seveceği, mürebbiyeye namzetlerine öğretiliyor. Bu mürebbiyeler, sinema ve ya projeksiyon ile çocuklara bu masalları hikaye ediyorlar. Çocuklarda böyle masal ve hikâye merakı uyandıktan sonra, ellerine masal kitaplar veriliyor. Böyle binlerce masal kitapları çocuk-lar tarafından ilgi ile okunmaktadır.

Yazık ki bizim çocuklarımız için böyle kitaplar yok ve bu sayı bir iki tanedir.

Bir taraftan milli masallarımızı, çocukların anlayabileceği bir dil ile tedvin, bir taraftan diğer milletlerin masallarından bil intihab (beğenmek) tercüme suretiyle (çocuk kitapları) meydana getirilmelidir. Mübadi hesap: Çocuklar elli veya altmışa kadar

sayıları yedi yaşından evvel öğrenmiştir. Mektepte adetleri yazmayı öğrenmezden evvel, hayatı bir surette boncuk, fındık gibi şeyler veya ufak cem ve tarhlar (çıkarmalar) öğretilir. Seviye-i zihniyelerine uygun hesap meseleleriyle çocuklar alakadar olur. Muallim böyle meseleler bulabilirse bunlar, çocukların terbiye-i fikriyesi için en mühim vasıtalar-dan olacaktır (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Mayıs 1923).

Mustafa Rahmi İptida-i Mektepleri adlı yazısında şu konulara işaret etmiştir. Ders programları öğrencilerin günlük hayatta kullanabileceği bilgileri içermeli, çocukların gelişim seviyeleri ve yaş aralığına bakılarak programların hazırlanması gerektiği üzerinde durmuştur. Ders planında hangi derslerin verileceğini tek tek izah etmiştir.

Muallim Ahmet Halit gazetede, “İptidaî Mekteplerinden Sonra Sultanilere Önem Verilmeli” adlı makalesinde, hayat mekteplerinin açılmasının önemini şu ifadelerle açıklamıştır:

İptidaîleri tamamlayan mektepler ya (sultaniler) yahut (hayat mektepleri)dir. Sultaniler beşi İptidaî ve yedisi tali olmak üzere on iki senedir bunların İptidaî kısımları yukarıda arz ettiğim vecih ile derhal lağv olunmalıdır. Geri de kalan yedi senelik tahsil ise fazladır. Programlar mahmul (dahil edilmiş) ve gayr-i kabil hakimdir. Fikrimce sultaniler (7) senelik bir cüzü tam olmalı, fakat buraya İptidaîlerin dördüncü sınıfını ikmal eden talebe alınmalıdır. Böylece on iki senelik tahsil on bir seneye inerek bir sene tasarruf edilmiş olur. Sonra programların tedrisi bir tekamüle tabi tutulmasına dikkat etmelidir. Dördüncü sınıfı ikmal eden bir İptidaî talebesi birden bire zihninin alamayacağı malumat karşısında kalmamalıdır.

Fransız programlarından tamamen uzaklaşmalıdır. Öyle ki buğdayın Fransa da yetiştiğini nebatat kitaplarında okumasınlar. Tedrisatta ecnebi lisanına fevkalade ehemmiyet vermeli, bir kısım derslerin herhalde o lisanla okutulması temin edilmelidir. Ecnebi lisanı yalnız lisan dersi olarak kaldığı takdirde talebenin bir şey öğrenmek ihtimali olmadığını pek acı bir surette kendi tecrübelerimle iddia edebilirim.

Kezâ bir sultani de ecnebi lisanlarından yalnız biri tedris edilmelidir. Mesela Galatasaray Sultanisi nasıl kamilen Fransızcaya tahsis edilmiş ise Vefa Sultanisi İngilizce, İstanbul Sultanisi de Almanca tedrisatta bulunmalıdır. Böyle olmadığı takdirde bir kısım derslerin ecnebi lisanlarının gösterilmesi kabil olmazsa lisan da öğrenilmez.

Muallim Ahmet Halit Hakimiyet-i Milliye gazetesin de “**Hayat Mektepleri**” adlı yazısında meslek eğitimine ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir şöyle ki;

Benim en büyük emelim hayat mekteplerinin açıldığını görmektir. Bu mektepler ciddi bir surette teessüs ederse hem İptidaîyi ikmal edenlerden doğruca hayata atılmak isteyenlere, hem de yere masraf ettiğimiz halde hiçbir şey öğrenemeyerek ömürlerini ziyaata uğrattığımız a kani olduğum dar-ül eytamlara bir istikbal sahası temin edilmiş olacaktır.

Hayat mektepleri muhitin ihtiyacına göre açılacak, gayet ilmi bir tarzda ticaret, ziraat, sanayi, orman, maden, gemicilik, dokumacılık kısımlarını muhtevî (kapsayan) bölümleri içermelidir.

Bu mektepler, üçer ve nihayet beşer senelik olup ilk sınıfları ihzarî kısmı teşkil edecektir. Bunlara İptidailerin dördüncü sınıfını ikmal edenler alınacaktır. İptidâiyi ikmal edenlere mahsus ve her muhitin ihtiyacına tekabül edecek basit mekteplerde lazımdır.

Bil arz talebesi çok olan yerlerde konservecilik, balığı çok olan yerlerde balıkçılık gibi mesalikler (meslekler) bir senelik ameli tedris ile telkin edilir ki böylece fakir ve tahsilini idameye gayr-i muktedir çocuklar kolayca hayata hazırlanmış olur. Bunun için İptidailerini bitiren çocukların hayatını tetkik lazımdır. Yüzde kaç talebe nereye, yüzde kaç sultaniye, ne kadarı doğrudan doğruya çırağına dahil oluyor? Böyle bir istatistik şimdiye kadar yapılmamış ve tali mektepler böyle bir tetkik neticesinde tertip edilmemiş olduğu içindir ki bizi yanlış yollara saptırmıştır.

Ufak bir himmetle böyle bir istatistik yapacak olursak alacağımız netice bizi şayan-ı hayret bir vaziyet karşısında bulduracaktır.

Hayat mekteplerinin hepsinde, kabil olmadığı takdirde şimdilik ekserisinde tedrisatın ecnebi lisanlarından biriyle olmasına çalışılacaktır. Derslerden bazıları ise şunlardır: dikiş, biçki, tabahat, çocuk terbiyesi gibi kadınlığa ait ve lazım dersleri, muhtevi bulunacaktır. Hayat mektepleri açıldığı takdirde gayet sehuletle memleketin her tarafında okumuşların adedi çoğalacak ve memlekete çok müfit unsurlar temin edilmiş olacaktır.

Hayat mekteplerinin bir kısmı leyli olacak ve Darüleytamlardan gelecek talebe bu kısmı teşkil edecektir. Ben hayat mekteplerinin maarif tarihinde bir zafer abidesi makamına kaim olacağına kanım bilfarz Adana'da pamukçuluk ve dokumacılık Kastamonu'da ormancılık, Trabzon'da gemicilik mektepleri teessüs ettiğini düşünelim. Hiç şüphesiz o memleket gençleri buralara koşacak ve mektebi ikmal edince de o mesleğe atılacaktır ki bunun neticesinde birtakım fabrikaların tesisleriyle iktisabatımız Frenk dest-gâhlarından kendi zanaatkahlarımıza intikal edecek ve ancak o zaman iktidar-ı hakimiyeti kain etmiş olacağız

(Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Mayıs 1923). [*]Kazım Kara Bekir Paşa hazretlerinin yetiştirdikleri şark yetimleri(hala bu mektep)temsilleriyle bunu ne kadar canlı bir suretten tasvir etmiş ve yaşatmışlardı.

Derslerde yabancı lisanın mutlaka uygulamalı olarak kullanılması gerektiğini ifade ederken Galatasaray lisesini örnek vermiştir. Özellikle "Muallim Ahmet Halit" Hayat mektepleri üzerinde durarak en büyük hayalinin bu mekteplerin açıldığını görmektir diye ifade eder. Bu mekteplerin nasıl eğitim verileceği konusunda açıklamalar yaparak, Adana da pamukçuluk ve dokumacılık, Kastamonu da dokumacılık, Trabzon da ise gemicilik mekteplerini açtığımızı düşünelim der ve bu sayede iş sahalarının açılacağını ifade eder.

Bu bağlamda baktığımızda, cumhuriyetin ilk dönemlerinde mesleki eğitim çok önem verilmiş olup birçok mektepler açılmıştır. Fakat bu dönemin kendisine has sosyal, ekonomik, kültürel sebeplerden dolayı cumhuriyetin özellikle ilk on yılı içinde bu alanda yeterince önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Cumhuriyet döneminde meslek ve teknik eğitim konusunda önemli adamların atılamamasının iki temel sebebi vardır. Ülkedeki üretimin niteliği ve üretim alt yapısının zayıf olması, cumhuriyet

döneminde eğitim politikasının önceliği ilköğretim ve okuma yazma seferberliğine daha fazla bütçe ayrılmış olup, mesleki eğitime yeterince kaynak ayrılmadığından dır(Polat, Karagöz:2020).

Mustafa Rahmi'nin "İptidaî Mektepleri" başlığında gazetede yazdığı makaleye bakacak olursak;

İptidaî Mektepleri

10-12 yaşlarında çocukların halet-i ruhiyesi şöyle telhis edilebilir: On yaşında artık çocuğun sıhhati sağlamlaşmıştır. Onlarda terbiye-i fikriye usulü hayat-ı ruhiyeye uydurmak lazımdır.

Binaen aleyh 10-12 yaşlarındaki çocuklarda: büyük adımlar tercüme-i halleri Tarih, Coğrafya, Tarih, Tabii ve Ziraat, Malumat-ı Ahlakiye ve Diniye Alakaları uyarır. Coğrafya on bir, on iki yaşlarında çocuk, uzak yerlerde alakadar olur. Coğrafya derslerine, muhitten başlamalıdır. Çocukları civarda bulunan dağın nebatatını ve ormanlarını mutalaya götürmeli. Avarız-ı arziye üzerine nazar-ı dikkatlerini celb etmeli. Bu gezme üzerine tahrir(yazmalar) vazifeler yaptırmalı, çocuk, bu suretle coğrafyaya biraz alıştıktan sonra ona diğer memleketlerin coğrafya-i tabisini, insanların adetini ve meşguliyetlerini tasvir eden (Seyahatname)ler ve (Coğrafya Kıraat)ler verilmeli.

Yazık ki bizde çocuklara mahsus böyle kitaplar yapılmamıştır.

Gerek Tarih ve gerek Coğrafya tedrisatında mektep filmlerinden pek çok pek çok istifade edilebilir. Sinema olan şehirlerimizde maarif adamları bu nevi filmler kiralamalı için sinemacıları teşvik ile haftada birer saat çocukların böyle canlı coğrafya, tarih ve tarih-i tabii dersleri almalarını temin etmelidir.

Avrupa'nın birçok yerleriyle Amerika ve Japonya'da her mektebin bir tarla ve bahçesi vardır. Çocuklara burada ziraat tarassud ve tecrübeleri yaptırılır. Bu suretle çocuklar, Hayata tâ mektep sıralarından itibaren hazırlanmış oluyor. İşte yeni terbiyenin, eskisinden ayrılması bu noktadadır.

Bugünkü terbiye: Çocukların melekâtını faaliyet vasıtasıyla tekamül ettirerek cidal-i (muharebeye) hayata hazırlamaktır. Eski terbiye ise bunu faaliyet vasıtasıyla değil kitap ve takrir vasıtasıyla malumat vermekten bekliyordu (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Mayıs 1923).

Mustafa Rahmi, İptidaî mekteplerinde verilecek derslerin içeriklerinin ne olduğunu ve derslerde öğretilen bilgilerin mutlaka uygulamalı olması gerektiği üzerinde duruyor ve çocukların doğaya çıkarılarak tatbiki eğitim yapmaları aynı zamanda eğitim ve öğretimde sinema filmlerinin de kullanılmasının öğrenciler üzerinde kalıcı izli bir öğrenmenin gerçekleşeceğini ifade ediyor. Yaparak yaşayarak öğrenmeyi savunuyor.

Mustafa Rahmi İptidaî Mektepler "adlı gazetede ki makalesinde Batı eğitim sistemleri hakkında bilgiler vererek bir karşılaştırma yapmıştır şöyle ki:

Şimdiye kadar biz de, terbiye ve maarif hususunda yalnız Latin ve bilhassa Fransız usulleri tetkik edildi ve orada ilham alındı. Angelo Sakson ve Cermen usulleri ihmal edildi. Evvelki makalelerimin birinde arz ettiğim vecihle Belçika gibi maarifi en müterakk(ilerlemiş) bir memleket, maarif adamlarından (Evmer Buris)i, Amerika'ya göndererek yeni terbiye-i esasatını tetkik ettirdi.

Bütün devre-i sabavet(sabilik) müddetince, çocuklar (aşık-ı tabiatıdır). Çocukların bu insiyaki ihtiyaçlarını tatmin için yeni terbiye bir takım usuller keşif eylemiştir ki bazılarını zikir edelim:

1-Açık Hava Mektepleri: *Bunlar şehir kenarlarında, ağaçlık yerlerde, deniz ve ırmak kıyılarında basit bir barakadan ibarettir. Bütün dersler ağaçlar altında ve ya gezerek verilir. Barakaya ancak yağmur yağınca girerler. Nisandan teşrin-i evvele(e-kim) kadar açıktır. Almanya ve İsviçre de böyle pek çok mektepler açılmıştır.*

2-Tatil Kolonileri: *Çocukları, tabip muayene ederek ahval-i sıhhiyelerine göre: Dağa ve ya deniz kıyısına ve ya ovaya gidebilir diye gruplara ayrılıyor. Bu gruplar, tatilde muallimlerin riyaseti altında üç dört hafta dağ, sahil ve ya ova da kalıyor. Meş-guliyetleri: Oyunlar, tarih-i tabii tarassutlar(gözlemleri).*

3-Güneş ve Su Banyoları: *Her şehrin kenarında göl ve ya deniz kıyılarında (plaj) lar tesis edilmiştir. Yaz iptidasından sonbahar ortalarına kadar, her gün iki saat çocuklar buralarda muallimlerin riyaseti altında güneş banyosu, suya girme, jimnastik yapmaktadırlar.*

Mekati-i İptidâîyeyi bitirince, tahsil-i taliye ye devam etmeyerek hayata atılacak çocuklar için memalik-i müterakkiye de bir senelik bir(sınıf-ı mahsus)vardır ki burada çocuklara hayatta en ziyade işlerine yarayacak ameli şeyler okutulur.

Maarifte en mühim esaslardan biri de çocukları derece-i zekalarına göre ayırarak hiç olmazsa (azarlı- anormal) çocuklara mahsus sınıflar açmaktır. Azarlı çocuklar usul-i terbiyesi, bu gün pedagojinin mühim bir şubesi haline gelmiştir. Bir maarifçi ile konuşurken bahis bu azarlı çocuklar destesine intikal etti. Hiç olmazsa büyük şehirlerde bu azarlı çocuklara mahsus sınıflar açılrsa, diye bir fikir beyan etmiştim. Buna şu cevabı vermişti: Hele şu vasiteleri okutalım da zekaca vasitiden aşağı olan azarlılar dura koysun. Cevapta belki bir zerre-i hakikatte vardır. Fakat azarlı çocuklar, sınıfta zekaca üstün vasiti olanlara mani olmakta kendileri hiç istifade edememektedir. Çünkü azarlı çocukların usul-i tedaris ve programı başkadır.

Mektepler de (temsil)lerin kıymet-i terbiyesi pek mühimdir. Milli masallarımızdan piyesler tertip etmek ve bu piyeslere halk melodilerini de sokmak en ziyade muhtaç olduğumuz şeylerdendir.

İlk tahsil, bu suretle yeni esaslara istinat ettirmektedir ki Gazi Paşa Hazretlerinin maarif umdesini hakikat ve ameli sahasına isal (ulaştırabiliriz) Bütün kuvvetimizle buna çalışmalıyız(Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Haziran 1923).

Mustafa Rahmi, mekteplerde hayata adam hazırlayalım fikrini savunarak bu düşüncesinin gerçekleşmesi içinde öğrencilerin açık hava mekteplerinde, tatil konilerinde, güneş ve su banyolarını muallimlerin gözetiminde yapmalarını öğrencilere tabiat sevgisinin mutlaka bir aşk seviyesinde benimsetilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Öğrencilerin zekâlarına göre ayırarak ona göre sınıflar oluşturulup öğretim verilmesini dile getirmiştir.

Mahmut Celalettin 18 Aralık 1922 tarihli *Açıksöz Gazetesinde* "Dini, Milli, Ahlâki ve İctimaî Nikat-ı Nazardan " "Türk Köylüsü ve Tarz-ı Hayatı Daday Köy Mektepleri" adlı makalesinde o dönemde ki maarifi anlayışını ortaya koymaya çalışmıştır:

Mekteplerde muallimlik yapan kişilerin çocuklara bir şeyler öğretilmediğini hatta kıraat kitabını dahi okuyacak bir talebenin bulunmadığını bundan dolayı da, halk da mektebe karşı olumsuz yargının oluştuğunu görmekteyiz. Halk arasında şu ifadelerle kullanılır olmuştur ki:” çocuğunu okula göndereceğine çoban olsun daha makbul olur. Mektebe çocuklarını göndermeler için pratikte olan kanunun yaptırımının olmadığını yeni kanunların olması gerektiğini en önemlisi muallimlerin alanında yeterliliklerinin yüksek olması üzerinde durulmuştur. Türk köylüsünün yegane kurtuluşunun maariften geçtiğini ifade edilmiştir.

4 Haziran 1923 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde “Leyli İptidaî Mektepler” başlıklı yazısında “Mustafa Tevfik Uluğ” mekteplerin nereye açılması gerektiğini ve hangi derslerin programa dahil edilmesi ve köyde yaşayan insanları nasıl bir eğitim sürecinden geçirilmeleri hususunda açıklamalar yapmıştır. Özellikle Leyli İptidaî mekteplerinin köylere açılmasını savunmuş ve bunu örneklerle izah etmeye çalışmıştır. Şehirlere açıldığında çocukların çok büyük bir sıkıntı yaşayacağını o hayata ayak uyduramayacağını en önemlisi onu yaşadığı ortamdaki ayırmanın ileride sıkıntılara sebep olacağını kendi yaşadığı köye bir daha dönmeyeceğini vurgulamıştır.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 29 Mayıs 1923 tarihli Ahmed Halid’in “İptidai mekteplerimizin ıslahı ve tali mektepler hakkında bazı mütalaat” adlı yazısında öğretmen okullarının mutlaka yenilikler yapılmalı diyerek şu tedbirlerin alınmasının elzem olduğunu ifade etmektedir:

- a. Öğretmen okullarına birer hazırlık sınıfı ilave edilmeli ve on altı yaşını tamamlamamış ve bedeni özür sahibi kimseler öğrenciliğe kabul edilmemelidir.
- b. İlk öğretmen okullarından mezun olanlar, sınıf öğretmeni olarak, öğretmenlikleri boyunca ilkokullardaki bütün dersleri okuttuklarından, bu okullardaki ders programları hazırlanırken ilkokul müfredat programı göz önünde bulundurulmalı ve Türkçe dersine özel önem verilmeli.
- c. İlk öğretmen okulları ıslah edilmeli ve bu yapılırken de ilkokul müfredat programı dikkate alınmalıdır.
- d. Mevcut öğretmen okullarının eğitim ve öğretim kadroları hem nicelik ve hem de nitelik bakımından yetersiz bir vaziyettedir. Bu sebeple öğretmen okullarının sayısı süratle azaltılmalı ve buralara ülkenin en iyi yetişmiş eğitimcileri istihdam edilmelidir.
- e. Öğretmen çocuklarının, öğretmen okullarına girmesi teşvik edilmelidir.
- f. Öğretmen okulları, buradan mezun olanların gelecek ve refahları garanti altına alınmak suretiyle, zeki ve kabiliyetli gençler için cazip hale getirilmelidir (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 29 Mayıs 1923).

Milli mücadele döneminde öğretmen yetiştirme ve öğretmen okulları konusu hakkında ileri sürülen fikirleri şu başlıklarda toplayabiliriz:

1. 1920-22 yılları arasında mevcut okulların, mali buhrandan kurtarılarak yaşatılabilmesi için idare-i hususiyelerin elinden alınarak doğrudan Maarif Vekaleti'ne bağlanması.

2. Çok sayıdaki niteliksiz öğretmen okulu yerine, az sayıda ve belli mıntıklalarda büyük ve modern öğretmen okullarının açılması üzerine yoğunlaşmıştır.
3. 1923'te ise, bir taraftan yukarıdaki uygulama alanına girerken, öte taraftan da bu okulların nitelik bakımından geliştirilmesi konusu tartışılmaya açılmıştır (Öztürk,1996: 55).

Milli mücadele dönemi olan 1918- 1919 yıllarından başlayıp, Cumhuriyet ilanına kadar olan bu dönemlerde öğretmen yetiştirme, hususunda hem teori anlamında hem de pratik anlamda yenilikler yapılmıştır. En önemli ise ilk defa Anakara'da maarif kongresinin toplanması, ileriki aşamalarda ise heyet-i ilmiyelerinin yapılması bile kayda değer önemli bir çalışmadır.

İkdam gazetesinde "ANADOLU VE MEKTEPLER" adlı yazıda başka ülkelerle eğitim sistemleri ile karşılaştırmaktadır.

Anadolu'dan maarif için şimdiden büyük arzulara düşüldüğünü görüyorum. Köylerde mektepler yapılacak imiş, otuz bin muallime ihtiyaç görülmüyor imiş. Bunlar beğenilecek, her kişiyi sevindirecek dileklerdenidir. Fakat muntazam ve düzeni yolunda olan milletlerde herhangi işe el sürülecekse ilk önce göz önüne getirilecek şey, para sonra da daha evvel yapılması lazım olan maddelerdir.

Anadolu parasını yani varidat ve masarifi ne olacağını ahval-i hazıra içinde kestiremez. Bana kalırsa buna şimdilik imkân yoktur. Çünkü Anadolu tabii bir halde değildir. Henüz vatanı müdafaa meşguldür. Ve bugün ondan daha mühim bir mesele yoktur. Anadolu'da mülki idareye yarayacak teşkilat bittabi nakıstır. Mesela mekteplerini nasıl bir temel üzerine kuracağını biz zarure henüz kestirememiştir. Bunu kestirmek yani hakikati buluvermek kolay da değildir. Diğer şeyler de hemen böyledir. Bu husus biz yeni tecrübeler, yeni görgüler ile işe el vurmak istiyoruz. Ve eskisini elbette beğenmiyoruz. Fakat eskiyi beğenmiyor isek evvel emirde o eskinin kusurları ne imiş? İşte bunu iki ile iki dört eder gibi meydana koymalıdır.

Açtığımız mektepler bize müstahsil yetiştirmedi. Bize avamil-i iktisadiyeden olacak marifetli uzuvlar yaratmadı. Mektep bir taraftan milletin parasını istihlâk etti. Öbür taraftan o mekteplerden çıkanlar da ayrı müstehlikler oldular. Mesela İttihad ve Terakki zamanındaki memur maaşı eski zamanlara rahmet okuttu. Memuriyetlerde de bir inkılab-ı tekâmül görülmedi. Şu halde mekteplerin envaını ve programlarını değiştirmek lazım geliyor. *Pekâlâ bize hangi nevi mektepler ne gibi programlar lazımdır. Bunları tayin edecekler, yalnız eskiden beri memuriyet içinde yetişenler değildir. Onlar bu işlerin yegane hakimi olamazlar. Hasbel memuriye bu işe el süreceklerle birtakım faaliyet görmüş insanların da iltihakı lazımdır. Kezalik bize benzememekle beraber memalik-i sairede ne yaptığının da farkına varmalıdır. Vaktiyle (İkdam)da Bulgaristan'da maarifin tarihine dair birkaç makale intişar etti. Bu makalelerin menbaı Bulgaristan Maarif Nezareti'nden aldığım birkaç kitap idi. Maatteessüf o makaleler yarıda kaldı.*

İstitrad- İkdam pek şayan-ı dikkat makaleler yazan, Sofya Şark-ı Karib Darülfünunu Türkçe müderrisi Galabof Efendi'den bizi bu hususta biraz tenvir etmesini rica ederim. Biz Bulgar halkına çok benzeriz. Onların selamet-i atıyyesi ne ise bizimki de onun aynıdır.

Gelelim ikinci bir meseleye: 1- Ben zannediyorum ki maarıftan evvel şimdi Anadolu'da yapılacak daha mühim şeyler vardır. Paranın ilk önce bunlara sarfı iktiza eder. Birinci, bu kadar fedakârlık eden Anadolu'nun biçare kalan bir kısım ahalisinin istihsal-i vesaiti ikmal edilesiye kadar iaşesini temin, ikinci; sırtı ve ayakları örtmeli, üçüncü; barınılacak evler yapmalı, dördüncü; çiftçilikle geçinecek halkın eline hayvan verilmelidir. Bu iptidai ihtiyaçların temini ve memleketin iktisadi inkişafı derecesinde maarıfte başlar.

2-Köy mektepleri yapılır ise bundan sair memleketlerdeki neticeler bizde de hasıl olur mu olmaz mı? Avrupa'yı bırakınız. Macaristan gibi, Bulgaristan gibi bize benzeyen memleketlere bakınız. Bu memleketlerde köylünün de, şehirlinin de kolaylıkla okuyacağı bir harf var. Yine bunların anladığı milli bir dil var. Öyle ise ibtida köylümüzün ve şehirlimizin önüne doğru okunabilecek işaretli harfler koymalı.(Bunu yapmak güç değil.) Sonra milletin asıl özü olan köylünün dil ile milli Türkçe kitaplar yazmalı.Bugün köy çocuklarına okutulacak bir tanecik kitaba bile sahip değiliz.Ona ne dinini ne sağlığını ne ?,ne alışverişini anlatacak Türkçe kitaplarımız yoktur.Köylüye yazıyı öğrettik,ona acaba ne okutacağız?İşte Anadolu'da çıkan gazeteler ile diğer yazılar meydanda,müzakereler,kanunlar,nutuklar hep burada gördüğümüz tarzda.Bu tarz ise memleketimizde maarıfin tamimine yarayacak bir tarz değildir.Vaktiyle Macaristan'da Latince,Almanca hakim iken halk hiçbir şey öğrenememiş idi.Hatta diyeceğim ki İstanbul Anadolu'dan çok sade yazıyor.Bir de o duyduğumuz Macaristan ve Bulgaristan'a bakınız.Köylüler gazeteleri çatır çatır okurlar ve anlarlar.Çünkü dil onların dilidir.

Ben Sofya'da iken görmüş idim ki ? köylüler, köylerine geri döner iken bir gazete de beraber alırlar idi. Ve meşhur şairlerinin vatan sevgisini şakıyan şiirlerini tamamen anlarlar idi. Bugün müstakil bir devlet olan (Çekoslavakya) cumhuriyeti ancak dili sayesinde benliğine sahip oldu. Altmış beş sene evvel onlar da bizim Arabi'ye, Farişi'ye saplandığımız gibi, Almancaya yapışmış kalmışlardı. Allah onlara birkaç büyük insan yolladı.Millile dilini öğretiler,bir tarafa atılmış milli dili kurtardılar.Ben doğrusunu söyleyeyim: Anadolu'da böyle bir kıvılcık bekliyorum.Onu henüz göremediğime ne kadar acınıyorum.

Bizim önümüzde birkaç devir vardır. Biz bu devirlerde herhangi bir işte neden muvaffak olamadığımızı artık anlayabilmeliyiz. Bizde bilmem ne gibi bir dert vardır ki bizi anlamaktan alıkoymuyor (İkdam Gazetesi, 5 Ocak 1923). Viyana'dan: []*

Trabzon'da çıkan İstikbal gazetesinde "Rize'de Maarif" adlı haberde Milli mücadele dönemi Karadeniz'in bir ili olan Rize'deki eğitim, öğretim ve muallim sorunları şu ifadelerle dile getirilmiştir:

Rize'de Maarif

Bunda gülünecek hiçbir şey yoktur. Bu ibare'deli saçması değildir. Burada biz İptidai Mektebi'nde (subhaneke)yi okutmaya çabalayan 40-50 çocuğun pek avaz olarak gani ettikleri hocalardan ibarettir.

Eskiden daha çok eski ve garip bir usul tedaris ki çocukların sabahtan akşama kadar ona arkaya yalpa vurarak taksini ettiği bu seslerden ne elde edilecek; Kim bilir ilimsiz memleketler bilhassa 14 senedir "maarif, maarif" diye feryat ettiği halde, açtığı açabileceği mekteplerin yüzde ikisine bile ciddi ve hakiki muallim evsafına haiz bir kimse bulamamıştır.

Bu zeminde mübalağa sahip olanlar bilmem bulunur mu? Nice idamda fazlalık değil, belki eksiklik vardır. Maarifin ne demek olduğunu iyice tetkik etmiş olanlar için, zannederim cümle beraber idamı tasdik etmemek imkânsızdır.

Düşünmeli ki bu memlekette inkişafı ki temenni edilmeyen maarif, kiralık dükkân, bir ahır bozmasına bir sürü küçüğü toplayıp onlara okuma azmini öğretmekten çok daha fazla, çok daha başka bir şeydir. Bu köylerde ve bu kasabalarda senelerden beri hocaların önünde sallanıp duruyorlar içlerinden birçoğu okuyup yazma öğrenmiştir. Fakat telakki ve idrak itibarıyla daima oldukları gibi kaldıklarına hiç şüphe yoktur. İptidai Muallimi-(muallim) vasfından evvel (mürebbi) vasfına haiz olmak gerektir. Öyle bir mürebbi ki yarının neslini (yeni hayat) için teçhiz etmekle mükelleftir. Bu vazife, hurafelerle harabeler içinde boğulmuş kalmış bir memlekette ne kadar ulvi, ne mertebe mühimdir...

Hâlbuki değil İptidai Mektepleri'nden hatta birçok idadilerden çıkmamış kaç genç var ki (telakki) cihazı genişlemiş elastikleşmiştir? Mektep, zekai destekleyici varlıkları tenmiye eden müessesedir. Bu mevzular, muktedir vicdan unsuru adamların elinde olmadıkça memlekete adi bir sevda kirmeni kadar bile müfit olamazlar. Hayat yolda o kadar geç ve geri kaldı ki hiç değilse gelecek neslin anlamış ve duymuş uzuvları kesif bir surette ihtiva etmesi katiyen lazım. Bunu temin ise muallim yetiştiren darülmualimlerin, darülmualimlere hoca yetiştirecek darülfünunluların tesisi önemlidir.

Burada bir İdadi Mektebi ile şehirde ikisi Zekur, ikisi İnas, biri Ana Mektebi olmak üzere), bütün Liva dâhilinde de kırk bir İptidai Mektebi var. İdadi sınıflarının mevcudunu sordum: 13 dediler. 13 talebe için ayda 300 lira kadar masraf ediliyor. Bu Liva varidat hususiyesi o kadar az ki, masraf olmasın için Meclis Umumisi olmadıktan başka muhasebeyi hususiyeye vazifesinide Liva muhasebeciliği tedvir ediyor. Bu buhranın maliyeye müteallik kısmı... Tabii muallim buhranı da var. Nitekim müdür bey anlatıyordu; Bilmem kaç aydır, maaş aslısı 800 kuruş olan bir riyaziye muallimi için edilmedik Liva bırakmamışlar da yine bulunamamış.

Düşündüm; Bu yokluk içinde, bu kadar az talebe için Rize'de İdadi Mektebine ne lüzum vardı? Mektep nehari olduğu için bundan ancak şehir istifade edebiliyor. Hâlbuki orada Trabzon'da bir Sultani Mektebi var ki, vasi kadar vesî ve birçok masrafına karşı Sultani sınıflarında her halde 60-70 den fazla talebesi yoktur diye tahmin ediyorum.

Bu böyle olduğuna göre, Liva bura İdadisine verdiği mahiye 300 liranın yarısını Trabzon Sultanisi'nde leyli olarak okutabilir ve bu suretle hem faydeli ve buhrandan kurtarıcı bir vaziyet ihdas edilmiş olur; Hem de o 300 lirayı bütün Liva olduğuna, Hâlbuki İdadiden yalnız şehir istifade eylemekte bulunduğuna göre, bu mahzurda kalkarak bütün Livada ki isteklilerin istifadesi mümkün olur. Bilmem ki bu basit işler neden düşünülemiyor? Şu sahil bu yine göz gezdiren; Trabzon'dan sonra, (Giresun) da, (Ordu) da, hatta şimdi (Ünye) dede birer İdadi var. Talebeleri onar on beşer efendiden ibaret. Bir taraftan da ne maaş verebiliyorlar, nede muallim bulabiliyorlar. Mekteplerin yalnız isimleri var. Binalarının içinde birçok paralar (heba-i mensura) olup gidiyor (İstikbal Gazetesi, 12 Ağustos 1922).

Trabzon'da çıkan İstikbal gazetesinde "Rize'de Maarif" başlıklı yazıda iptidai mekteplerindeki eğitim ve öğretim anlayışı ve öğretmenler eleştirilerek öğretmenlerin yetersiz olduğu fikri ileri sürülmektedir. Eğitim yapılan mekteplerin fiziki

koşullarının iyi olmadığı, gereksiz yerlere mekteplerin açılarak paraların boşa harcan-
dığını aynı zamanda bu mekteplere ne öğretmen bula bildikleri nede olan öğretmele-
rin maaşlarının ödenemediğini ifade edilmektedir.

Mecliste eğitim politikaları üzerine yapılan tartışmalara rağmen mekteplerin prog-
ramlarının çağdaş eğitim anlayışının temsil eden derslerin konulduğunu görmekteyiz
ki bu düşüncemizi destekleyen haberde İstikbal gazetesinde Ankara'nın uzun süren
bir çalışmasından sonra "İptida-i Mekteplerinin" programını yayınlamıştır ifadesi ile
açıklanmıştır. Şöyle ki:

Tahsil-i İptidai

*Ankara encümeni uzun boylu müzakereden sonra, bilumum Mekatib-i İptidaiyenin
dört sınıf tenziline karar verilmiş ve derslerin hakkında muntazam bir program tanzim
ve tertip edilmiştir. Program mucibince iptidai;*

*Birinci sınıflara okutturulması tekrar eyleyen dersler şunlardır: Türkçe, Elifba, He-
sap, Eşya tatbikatı, Ali işleri, Çiziki, Alhi*

*İkinci Sene Dersleri de: Kur-an'ı Kerim, Din dersleri, Türkçe, Hesap, Eşya ve tatbika-
tı, Ali işleri, Çiziki, Alhi yani Musikiden ibarettir.*

*Program Encümenince Üçüncü Senede: Kur-an ve din derslerinden maide, Türkçe,
Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Eşya tatbikatı, Ali işleri ve Çiziki, Alhi derslerinin
tedrisi tekerrür eylemiştir.*

Encümen, iptidai son sınıflara fevkalade ehemmiyet vermiş bu sınıflarda Kur-an'ı
Kerim, Din dersleri, Türkçe, Hüsnü hat, Hesap, Hendese, Coğrafya, Tarih, Eşya ve
tatbikatı, Ali işleri ve Çiziki, Alhi ve (Malumatı Medine ve Kanuniye) tedrisi cihetinde
atfi ehemmiyet eylemiştir. (İstikbal Gazetesi, 4 Ocak 1922).

*Aynı gazetede iptidai mekteplerine öğrencilerin nasıl kayıt olabileceği ve hangi belge-
leri gerekli olduğu gazetede şu şekilde ilan olarak yayımlanmıştır:*

Vahdettin namı diğer Zeytinlik Numune İptidaisinden:

1. *Mektep 10 Ağustos 338 tarihinden itibaren küşat ve talebe kayıt ve kabulüne baş-
lamıştır.*
2. *Kayıt muamelesi Ağustos 38 nihayetine kadar devam edecek kayıt kapandıktan
sonra vaki olacak müracaatları nazar-ı dikkate alınmayacaktır.*
3. *Mektebin devre-i evveli birinci sınıfı için otuz beş devre-i âliye ikinci sınıfı için on
talebe kabul edilecektir. Sair sınıfların mevcudu had nizamiyesinden fazla olaca-
ğından kabul edilmeyecektir.*
4. *Kayıt için müracaat edeceklerin Tezkere-i Osmaniyesi'yle aşî kâğıdı ve emarız-ı sâ-
riye den mubin tabip raporu beraber getirecektir.*
5. *İkmal imtihanına kalmış olanlar Eylül'ün onuncu gününe müsadif Pazar günü
akşamına kadar müracaatla imtihanlarını vermeleri icap eder. Aksi takdirde sınıf-
larında ipka edileceklerdir.*
6. *Tedrisat Eylül'ün ikinci Cumartesi günü başlayacağından umum talebenin o gün-
den itibaren devama başlamaları mükteseptir (İstikbal Gazetesi,21 Ağustos 1922).*

Sonuç ve Değerlendirme

Milli mücadele döneminde basında çıkan yazılar, milli mücadele günlerinin uyanırdığı acıyı, neşeyi, kederi ve umudu yansıtan canlı belgelerdir. Basında yayınlanan ve yayınlanan, yarın için dünün tarihidir. Milli mücadele döneminde düşmanla savaşırken eğitim ihmal edilmemiştir. Millet olarak bir bütün olarak savaşta olmamıza rağmen eğitim kongresi yapıldı, ilim heyetleri toplandı, bakanlar eğitim ve öğretmenlerle ilgili yasaları çıkardı. Milli mücadele döneminde öğretmenlerin sayısal durumu, istatistiksel değerler, öğretmen yetiştirme, hukuki ve örgütsel sorunlar basında eğitimciler tarafından tartışılmış. Milli mücadele döneminde öğretmenler ekonomik sorunlardan kaynaklı çok sıkıntı yaşamışlardır. Bu dönemde maaşını alamayan ve geçimini sağlayamayan öğretmenlerin istifa ettiğini veya başka işlerde çalıştığını görüyoruz. Aslında bu araştırma, Kurtuluş Savaşı'nın en kritik günlerinde bile eğitime verilen önemi ortaya koyması ve bu sorunların basında tartışılması açısından oldukça önemlidir(Polat, Ü. 2020).

İptida-i Mektepleri ile ilgili gazetelerde özellikle bu mektepler nasıl ıslah edileceği üzerinde birçok yazılar çıkmakla beraber o dönemin aydınları gazetelere yazdıkları makalelerle bu mektep sorununun nasıl çözüleceği konusunda çok kapsamlı bilgiler vermişlerdir. Kendi aralarında tartışmışlardır. Milli Mücadele'nin devam etmesi, halkın ekonomik sıkıntı içinde olması vb. etkenler nedeniyle soruna köklü bir çözüm bulunamamıştır. Bu masraflar, savaş bitinceye kadar genel bütçeden alınan avanslarla karşılanmıştır. Maarif Vekâleti, merkezde ve tüm yurttta sağlam bir teşkilât kuramamıştır. Maarif Vekâleti ekonomik problemlerden kaynaklı olarak da okul, sıra ve öğretmen açığını da kapatamamıştır. Eğitim ve öğretim yapılan mekteplerin fiziki koşullarının iyi olmadığı, gereksiz yerlere mekteplerin açılarak paraların boşa harcanıldığını aynı zamanda bu mekteplere ne öğretmen bula bildikleri nede olan öğretmenlerin maaşlarının ödenemediğini ifade edilmektedir

Basına yansıyan haberlerde; Mekteplerde muallimlik yapan kişilerin çocuklara bir şeyler öğretmediğini hatta kıraat kitabını dahi okuyacak bir talebenin bulunmadığını bundan dolayı da, halk da mektebe karşı olumsuz yargının oluştuğunu görmekteyiz. Halk arasında şu ifadelere kullanılır olmuştur ki:” çocuğunu okula göndereceğine çoban olsun daha makbul olur. Mektebe çocuklarını göndermeler için pratikte olan kanunun yaptırımının olmadığını yeni kanunların olması gerektiğini en önemlisi muallimlerin alanında yeterliliklerinin yüksek olması üzerinde durulmuştur. Türk köylüsünün yegane kurtuluşunun maarıftan geçtiğini ifade edilmiştir. Özellikle de Hakimiyet-i Milliye gazetesinde, eğitim ile ilgili bir çok araştırması olan “Mustafa Rahmi, Muallim Ahmet Halit”in yazılarında mekteplerin nasıl geliştirileceği ve program içeriklerini kapsamlı bir şekilde anlattıklarını görmekteyiz.

Kaynaklar:

- ALBAYRAK, Hüseyin (1994), *Trabzon Basın Tarihi*, Ankara.
- BASGÖZ, İlhan.- Wilson H (1968), *Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk*, Ankara, Dost
- BASGÖZ, İlhan (1995), *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara
- CRİSS, Bilge (2005), *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, İstanbul: İletişim Yayınları
- COŞAR, Ömer Sami(1963), *Millî Mücadele Basını*, İstanbul: *Gazeteciler Cemiyeti Yay.*
- ÇAPA, Mesut (1992), “*Milli Mücadele Döneminde İstikbal Gazetesi*”, Atatürk Yolu, C.10.
- DEMİRCİOĞLU, Aziz (1973), *100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972*, Doğru söz Matbaası
- ESKİ, Mustafa (1995), *Kastamonu Basınında Millî Mücadele'nin Yankıları*, TTK Yayınları, Ankara.
- GEVGİLİ, Ali(1983), *Türkiye Basını Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- İNUGUR, Nuri(1992), *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- KOLOĞLU, Orhan(1993),*Türk Basını Kuva-yı Milliye'den Günümüze*, Ankara: *Kültür Bakanlığı Yayınları*
- ÖNDER, Mehmet(1991), Milli Mücadele'nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı? *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 20, Cilt: VII, Mart.
- ÖZKAYA, Yücel (1989), *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919-1921)*; Ankara: TTK Yay.
- ÖZTOPRAK, İzzet(1981), *Kurtuluş Savaş'ında Türk Basını*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yay.
- ÖZTÜRK, Cemil (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara.
- POLAT, Ümit(2012),“*Milli Mücadele Dönemi “Hakimiyeti Milliye, Açıksöz ve Türk Dünyası” Gazetelerinde Çocuk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir İnceleme* “, 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 4-Ankara.
- POLAT, Ümit, Karagöz. Savaş (2020),Türkiye’de Erken Cumhuriyet Dönemi Mesleki ve Teknik Eğitimin Durumu Hakkında Bir Muhtıra. *Kastamonu Education Journal*, 2020, Vol. 28, No:5, 2156-2164 doi: 10.24106/kefdergi.727919.
- POLAT, Ümit (2020),“*Milli Mücadele Basınına Yansıtılan Eğitim Tartışmaları” Mediterranean Journal of Social & Behavioral Research*, Cilt 4, Sayı 1, s. 19-29.

Gazeteler :

Açıksöz Gazetesi 18 Aralık 1922

İstikbal Gazetesi, 4 Ocak 1922

İstikbal Gazetesi,21 Ağustos1922

İstikbal Gazetesi, 12 Ağustos 1922

İstikbal Gazetesi,21 Ağustos1922

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Mayıs 1923.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Mayıs 1923

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 29 Mayıs 1923

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Mayıs 1923

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Haziran 1923

İkdam Gazetesi, 5 Ocak 1923

Extended Abstract

The articles published in the press during the period of national struggle are living documents that reflect the pain, joy, sorrow and hope that the days of the national struggle aroused. What is published and published in the press is the date of yesterday for tomorrow. During the national struggle, education was not neglected while fighting the enemy. Although we were at war as a nation as a whole, an education congress was held, scientific committees gathered, and ministers passed laws on education and teachers. During the period of national struggle, the numerical status of teachers, statistical values, teacher training, legal and organizational problems were discussed by educators in the press. During the national struggle, teachers had a lot of trouble due to economic problems. During this period, we see that teachers who could not earn their salaries or earn a living resigned or worked in other jobs. In fact, this research is very important in terms of revealing the importance given to education even in the most critical days of the War of Independence and discussing these problems in the press.

In the Ottoman Empire, the primary schools replaced the Sıbyân schools after the Tanzimat period and can be shown as the equivalent of primary school education in today's education system. The situation of the primitive schools, which did not even need to discuss their importance in the Ottoman education system, after the First World War was unfortunately far below the ideal and standards. When the Ministry of Education was established, it took over the education problems of the Ottoman Empire and the current education system as it was. Education did not reach large masses of people. Very few villages had schools and 90% of the population was illiterate. In the Empire, according to the Primary Education Law of 1913 and the Administrative Law adopted in the same year, the management and financing of primary schools were left to the Special Administrations (administrative-i Hususiye). Primary Education Boards were in charge of the administration of primary schools, and these boards were controlled by the Board of Directors. The Administrative Boards were generally composed of madrasah graduates or notables under the presidency of the Governor. These boards were fully authorized in matters such as the construction and administration of primary schools, the appointment of teachers, the amount of their salaries, the inspection of schools, and the preparation of education budgets. The education budgets prepared were controlled by the Ministry of Internal Affairs. Therefore, the Ministry of Education did not even have the authority to control its budget. The administration and management of these schools were under the Ministry of Education. For this reason, sometimes governors and provincial councils, and sometimes the public, were closing schools where they could not afford their expenses.

With the changes made by the Ministry, the tax burden on the public was tried to be alleviated and the situation of the İptidai schools was tried to be improved. Even though solutions are tried to be found, the continuation of the War of Independence, the economic distress of the people and so on. A radical solution to the problem could not be found due to factors. These expenses were covered by advances received from the general budget until the war ended. Since the Ministry of Education could not establish a solid organization in the center and the whole country, it had serious difficulties. Financial problems and the shortage of schools and teachers are also among the important problems that concern the Ministry of Education, but at that time, we

see that these problems appeared in the newspapers as the first news in the press. The main purpose of this research is to be one of the newspapers published in the period of national struggle; It is the examination of the debates on İptidai schools in Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz and İstikbal newspapers. This study, which is a historical research, is in a survey model. The data of the study were obtained by scanning the Hâkimiyet-i Milliye, Açıksöz and İstikbal newspapers in Ankara TBMM library. By transferring the data of the research to today’s letters, the education debates in the newspapers were determined. During the period of national struggle, education, training and teacher training and especially the economic problems of teachers, which were featured in the press, were widely mentioned in the press. Although many articles were published in newspapers related to İptida-i Mektepleri, especially on how to improve these schools, the intellectuals of that period provided extensive information on how to solve this school problem with the articles they wrote for newspapers. They argued among themselves. In this context, it is about this institution, which is behind the times, how the iptida-i schools functioned in the period of national struggle. Especially in the newspaper Hakimiyet-i Milliye, we see the articles “Mustafa Rahmi, Muallim Ahmet Halit”, which has many researches on education. In these studies, they brought up the problems of the education system and explained with examples how the contents of the programs of iptida-i schools should be. In the news reflected in the press; We see that people who teach at schools cannot teach children, and even there is no student to read the book of recitation, and therefore, there is a negative judgment against the school.

